

## ساخت و اعتباریابی مقیاس بزهکاری چند بعدی نوجوانان و جوانان

سوسن سهامی<sup>۱\*</sup>، عنایت اله حسین زئی<sup>۲</sup> و عاطفه پرویز زاده<sup>۳</sup>

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۴/۰۲ صص ۷۱-۸۶ تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۷/۲۱

### چکیده

تدوین مقیاسی برای سنجش بزهکاری نوجوانان و جوانان و تعیین اعتبار و ساختار عاملی آن هدف پژوهش حاضر بود. پس از بررسی ابرازهای این حوزه و در نظر گرفتن شرایط فرهنگی، ویژگیهای اجتماعی جامعه ایران و نظریه های جامعه شناسی مقیاس چندبعدی بزهکاری نوجوانان و جوانان در ۲۰ گویه تنظیم شد. روش تحقیق پیمایشی و جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان شهر آبادان بود. ۳۷۲ نفر به روش نمونه گیری خوشه ای بر اساس مناطق شهر آبادان انتخاب شدند. داده‌ها به روش تحلیل عاملی اکتشافی و تاییدی تحلیل شدند. تحلیل عاملی اکتشافی با مولفه‌های اصلی نشان داد که مقیاس بزهکاری ۴ بعدی (مصرف مواد، بزه اخلاقی، بزه سطح پایین و قانون گریزی) است، آزمون KMO برابر با ۰/۷۵ و در سطح مطلوب بود و آزمون کرویت بارلت از نظر آماری معنادار بود. همچنین این ابعاد ۴/۰۵ درصد واریانس مقیاس بزهکاری را تبیین می کنند. میزان آلفای کرونباخ کل مقیاس و خرده مقیاس‌ها به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۸۹، ۰/۸۲، ۰/۷۰ و ۰/۶۲ بود. در نتیجه این مقیاس از روایی و اعتبار مناسبی برخوردار است و می‌تواند در سنجش و ارزیابی میزان بزهکاری نوجوانان و جوانان به کار رود.

**کلیدواژه‌ها:** بزهکاری، نوجوانان، جوانان، اعتباریابی

---

<sup>۱</sup> استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

<sup>۲</sup> کارشناسی ارشد

<sup>۳</sup> کارشناسی ارشد روانشناسی صنعتی و سازمانی

\* نویسنده مسئول: [so.sahami@gmail.com](mailto:so.sahami@gmail.com)

## مقدمه

بدون تردید توسعه و پیشرفت جوامع تا حد زیادی به نیروی انسانی سالم، متعهد، متخصص و جوان در آن جوامع بستگی دارد. اما یکی از عواملی که در نابودی نیروی انسانی، به ویژه جمعیت جوان و فعال جوامع سهم بسزایی دارد، پدیده بزهکاری نسل جوان است. نوجوانان و جوانان بزهکار، فرصت های جبران ناپذیری را از حیث تحصیل و اشتغال از دست می دهند که این امر به سهم خود آثار و عواقب ناخوشایندی را برای زندگی آتی آنان به دنبال دارد.

ساختار جوان کشور از یک طرف و آسیب پذیر بودن آنان از طرف دیگر، در برابر رفتارهای پرخطر مانند خشونت، مصرف سیگار، مواد، الکل و . . . سبب شده که این گروه در معرض مستقیم و غیرمستقیم این عوامل قرار گرفته و در نهایت توانایی های این قشر به شدت کاهش یابد (Mohammadi, Refahi, Samani, 2013). نسل جوان به دلیل تحرک اجتماعی، خلاقیت و داشتن تفکر نو و سازنده نقش محوری خاصی را در توسعه ی همه جانبه ی کشورها ایفا می نماید . لذا برای دستیابی به اهداف تعیین شده برای توسعه می طلبد که متولیان امر اقدام به شناسایی مسائل و مشکلات پیش روی این نسل نموده و تمهیدات لازم را بیندیشند و از جمله اولویت های اساسی مرتبط با امور جوانان بررسی و شناسایی عوامل تهدید کننده ی سلامتی آنان می باشد. پیشگیری از رفتارهای بزهکارانه همواره از درمان مفیدتر و کم هزینه تر می باشد، برای داشتن برنامه های راهبردی در بزهکاری نوجوانان پژوهش های معتبر علمی ضروری است با توجه به محدودیت های آمارهای رسمی بزهکاری و موارد اعلام نشده جرم بهترین گزینه در پژوهش بزهکاری بهره گیری از پیمایش های خود اترافی<sup>۱</sup> است. ابزارهای اندازه گیری معتبر یکی از ضروری ترین پیش نیازها در این گونه مطالعات است. از طرفی با توجه به ادبیات نظری، مصداق های مفهوم بزهکاری بعنوان نقض هنجارهای اجتماعی توسط جوانسال به شدت تحت تاثیر فرهنگ هر جامعه متغیر بوده و در نتیجه مقیاس های معتبر بومی یکی از اولویتها می باشد با تعمق در مفهوم بزهکاری، این رفتار طیف وسیعی از هنجارشکنی های را شامل می شود، بنابراین مساله اصلی این پژوهش ساخت و اعتباریابی مقیاسی است که ابعاد گوناگون مفهوم بزهکاری را اندازه گیری کند.

از آنجا که برای نوجوان و جوان، یک الگوی دقیق، روشن و همه جانبه برای رفتار مناسب تعریف نشده است، او به سبک سنگین کردن رفتارها، آزمایش ها، ابراز تمایز از بزرگسالان و در برخی موارد نادیده گرفتن قواعد دست می زند (Schafers, 2004).

<sup>1</sup> Self-report

بررسی رفتارهای بزهکارانه از نظر پیامدهایی که برای زندگی، سلامتی و رشد روانی و اجتماعی نوجوان به همراه می‌آورد دارای اهمیت است. برخی از این پیامدها عبارت است از: بیماری‌های روانی مانند افسردگی (Goldstein, Walton, Cunningham, Trowbridge & Maio, 2007) مرگ زودرس (Cornelius, Reynolds, Martz, Clark, Kirisci & Tarter, 2008) ایدز و بیماریهای جنسی (Marquez & Galban, 2004) انگیزه پایین تحصیلی و شکست تحصیلی (Jeynes, 2002) و درگیری در جرایم گوناگون مصرف مواد مخدر، خشونت و رفتارهای جنسی عامل بسیاری از مرگ و میرهای سنین نوجوانی و اوایل بزرگسالی است (Lindberg, Boggess & Williams, 2000). بسیاری از رفتارهای بزهکارانه مانند مصرف سیگار، الکل، مواد مخدر و روابط جنسی نامطمئن، پیش از سن ۱۸ سالگی اتفاق می‌افتد (Bergman & Scott, 2000) پژوهش‌ها نشان داده‌اند مصرف زود هنگام سیگار، احتمال مصرف الکل و مواد مخدر، مشکلات تحصیلی تجربه زود هنگام رابطه جنسی و خطر بارداری را در نوجوانان افزایش می‌دهد (Hanna, Yi, Dufoura & Whitmore, 2001).

جرم مفهومی حقوقی است که به زیر پا گذاشتن آگاهانه قوانین اجتماعی گفته می‌شود و با مجازات و دخالت نیروهای رسمی همراه است (Marshall, 1998). بزهکاری رفتاری ضد اجتماعی است، ولی به طور دقیق بر پایه قانون تعریف نمی‌شود. در کل هسته مرکزی این دو مفهوم، شکستن قوانین و زیر پا گذاشتن ارزشهای اجتماعی است،

بزه عبارت است از اقدام به عملی که بر خلاف موازین، مقررات، قوانین و معیارهای ارزشی و فرهنگی جامعه باشد. همچنین بزه مجموعه‌ی تخلفات جزایی است که افراد در یک جامعه مرتکب می‌شوند. بزهکاری نوجوانان مربوط به تخلفات در سنینی است که قوانین آن را تعیین کرده است (Shambayati, 2006).

پیچیدگی عوامل مؤثر در پدیده بزهکاری سبب شده است که هر یک از محققان آن را از دیدگاهی خاص بررسی کنند. روان‌شناسان و روان‌پزشکان از دیدگاه روان‌شناسی، حقوق دانان از دیدگاه جرم‌شناسی و مسایل کیفری، پزشکان و زیست‌شناسان از نظر عوامل بیولوژیکی و زیستی و بالاخره جامعه‌شناسان از دیدگاه آسیب‌شناسی اجتماعی (Momtaz, 2002).

عواملی همچون پایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده (شغل پدر، شغل مادر، تحصیلات والدین، درآمد خانواده، شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی حاکم بر جامعه، تضاد طبقاتی،

توزیع نابرابر امکانات و فرصت‌های زندگی بین اعضای جامعه همگی با رفتار بزهکارانه جوانان رابطه دارد (Ahmadi, Khajeh Noori and Mousavi, 2009).

(Ahmadi, 1995) در تحقیق خود تحت عنوان «بزهکاری جوانان» در منطقه ایلاوارا، طی یک مطالعه «خود گزارشی» نشان داده است که، هیچ کدام از نظریه‌ها و دیدگاه‌های مختلف انحراف اجتماعی در تبیین رفتار انحرافی به ویژه بزهکاری جوانان به تنهایی قادر به پاسخگویی به سوالات اساسی در این مورد نمی‌باشند، بلکه با ادغام و ترکیب نظریه‌ها می‌توان به تبیین رفتار انحرافی پرداخت.

(Sahami, 2001) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر وندالیسم» به بررسی علل و عوامل مؤثر بر وندالیسم به مطالعه روی دانش آموزان دبیرستان‌های شیراز پرداخته است. لازم به ذکر است که وندالیسم (خرابکاری) در این تحقیق به عنوان یک رفتار بزهکارانه مدّ نظر می‌باشد و عبارت است از تخریب امکانات و وسائل عمومی از قبیل پاره کردن صندلی اتوبوس‌ها، شکستن لامپ‌های معابر، صدمه به اموال مدرسه و... است. تحقیق با روش پیمایشی با استفاده از پرسشنامه خود گزارشی انجام گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد: در تجزیه و تحلیل دو متغیره ۱- متغیره جنس، سن، محل زندگی، بعد خانوار وضعیت تحصیلی جوانان، تحصیلات مادر، منزلت شغلی پدر، تعهدات و دلبستگی خانوادگی رابطه معنی‌داری با متغیر خرابکاری نشان می‌دهد. ۲- در تجزیه و تحلیل چند متغیره با استفاده از رگرسیون مرحله به مرحله متغیره جنس، پایبندی به قوانین، سطح تعهدات و دلبستگی مدرسه‌ای، ساخت خانواده، احساس سرخوردگی و تحقیر شدن رابطه معنی‌داری داشتند.

(Sahami, 2001) در تحقیقی تحت عنوان بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر رفتار انحرافی به بررسی دو گونه از انحراف، انحراف شدید و ملایم پرداخته است. وی از دو جامعه سالم و برجسب خورده (زندانی) اطلاعات لازم را جمع‌آوری نموده و به بررسی مقایسه‌ای علل انحرافات شدید و ملایم پرداخته است. گروه مورد مطالعه، جوانان ۱۹ الی ۳۰ ساله شهرستان کهکیلویه و بویر احمد بودند. در تحلیل داده‌های مربوط به زندانیان، متغیرهای شغل، شغل پدر، محل سکونت، وضعیت تأهل، ارزش‌های زیرزمینی، گرایش‌های مذهبی، بعد خانوار، تعهدات به گروه دوستان بزهکار، ارزش پای بندی به قانون، خودمختاری قومی با رفتار انحرافی شدید، رابطه داشته است. در جامعه سالم متغیرهای ارزش‌های مذهبی، گرایش به قانون، تعلق به گروه دوستان، تعلق به خانواده و ارزش‌های مذهبی با رفتار انحرافی، رابطه‌ی معنادار داشته است (Sahami, 2001).

تبیین‌های متعددی در زمینه بزهکاری نوجوانان در روان‌شناسی اجتماعی وجود دارد که یکی از بهترین تبیین‌ها در این حیطه، نظریه مهار<sup>۱</sup> است. این نظریه متعلق به والتر بی. رکلس<sup>۲</sup> است. طبق این نظریه، جامعه فشارها و کشاننده‌هایی را نسبت به جرم و بزهکاری در فرد ایجاد می‌کند که عبارت است از: فشارهای درونی و فشارهای بیرونی و کشاننده‌های بیرونی در برابر این فشارها. مهارهای درونی و بیرونی گوناگونی برای محافظت از جرم و بزهکاری در افراد وجود دارد که عبارت است از: میزان قدرت و استحکام شخصیتی فرد، مانند عزت نفس بالا، سطح تحمل ناکامی بالا، هدف داشتن در زندگی و توانایی کاهش و کنترل تنش، احساس تعلق به یک گروه، داشتن ارزش‌ها و تقویت آن توسط جامعه، نظارت مؤثر والدین، انضباط و داشتن نقش اجتماعی مؤثر در جامعه (Ansari Nezhad, 2012) در صورت مشخص شدن عوامل مؤثر در پیشگیری از بزهکاری در سطح فردی و اجتماعی می‌توان آن را عاملی مهم در بازپروری و درمان نوجوانان بزهکار که در کانون‌های اصلاح و تربیت اقامت دارند، دانست. همچنین می‌توان با تقویت و ایجاد این عوامل نگهدارنده و محافظت‌کننده در افراد، آنان را از درون در مقابل ارتکاب مجدد بزهکاری و جرم مقاوم کرد.

پارسونز<sup>۳</sup> علل رفتار انحرافی را در ساخت نظام اجتماعی جستجو و بر نهادهای اجتماعی تأکید می‌کند (Ahmadi, 2005). از نظر پارسونز هریک از خرده نظام‌های، اجتماعی (فرهنگ، اجتماع، شخصیت و اقتصاد) کارکردهایی را در جامعه به عهده دارند. کارکردهای مناسب هر کدام از این خرده نظام‌ها و کنش‌های متقابل بین آن‌ها عامل کنترل‌کننده هر جامعه و همچنین عامل بقا و پایداری نظام اجتماعی است. در مقابل، عدم تعادل و نابسامانی در هریک از خرده نظام‌ها و نهادهای اجتماعی زندگی اجتماعی را با مشکل مواجه ساخته و زمینه ساز رفتار انحرافی در جامعه می‌شود.

نظریه کنترل اجتماعی تراویس هیرشی<sup>۴</sup> در زمینه بزهکاری، به طور کلی بر دیدگاه همبستگی اجتماعی دورکیم استوار است. در عوض، نظریه کنترل اجتماعی، به جای تمرکز بر علت حتمی انحرافات اجتماعی افراد، بر ضرورت تبیین علل اجتناب افراد از فعالیت‌های مجرمانه تأکید دارد (Haynie, 2001).

طبق نظریه هیرشی، بزهکاری زمانی اتفاق می‌افتد که پیوند فرد با جامعه ضعیف یا گسسته شود. پیوندهای قوی و سالم با افراد و نهادهای اجتماعی، از بروز رفتارهای بزهکارانه افراد جلوگیری

<sup>1</sup> containment theory

<sup>2</sup> Walter , Rekle

<sup>3</sup> Parsons

<sup>4</sup> Hirschi

می کند (Baerveldt, Rossem, Vermande & Weerman, 2004) هیرشی چهار عنصر اصلی پیوند شخص با جامعه را که مانع کج رفتاری می شود: دلبستگی، تعهد، مشارکت و باور.

طبق نظریه پیوند افتراقی یا معاشرتهای ترجیحی ساترلند<sup>۱</sup>، بزهکاری عمدتاً از طریق کنش متقابل اجتماعی با گروه های صمیمی صورت می پذیرد. ساترلند معتقد است بیشتر رفتارهای تبهکارانه در درون گروه های، نخستین، به ویژه گروه های هم سالان، فراگرفته می شود (Giedenz, 2004).

ساترلند می گوید برای آن که شخصی تبهکار شود، نخست باید یاد بگیرد که چگونه تبهکار شود. این یادگیری در نتیجه کنش متقابل اجتماعی فرد با دیگران حاصل می شود. بیشتر افراد، هم در معرض تماس با افراد یا گروه های منحرف قرار می گیرند و هم در معرض تماس با افراد یا گروه های غیرمنحرف. کلیفورد شاو<sup>۲</sup> و هنری مککی<sup>۳</sup>، مهاجرت و به تبع آن سکونت در مناطق فقیرنشین، محیطهای آلوده و سست شدن کنترل های اجتماعی غیر رسمی را از عوامل مؤثر در انحراف و بزهکاری جوانان دانسته اند (Salami & Davari, 2006).

نظریه فشار بر آن است که عمدتاً رفتار انحرافی در میان افراد طبقه پایین و محروم، به علت فشارهای اقتصادی اجتماعی جامعه اتفاق می افتد. افراد فقیر و محروم جامعه به لحاظ مسکن، تغذیه، آموزش، بهداشت، اشتغال و سایر امکانات رفاهی در وضعیت نامطلوب و ناگواری قرار دارند و چنین افرادی با تنگناهای مختلفی در جامعه دست و پنجه نرم می کنند. بنابراین، نوجوانان این طبقه در نیل به اهداف و آرزوهای خود، احساس محرومیت و ناکامی می کنند. در چنین وضعیتی، نوجوانان به منظور تأمین نیازهای روانی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خود مرتکب رفتارهایی (برخلاف قوانین و هنجارهای جامعه) می شوند که از سوی جامعه بزهکاری تلقی می شود (Zangeneh, 2004).

اهمیت دادن به مسئله ی بزهکاری به قدری مهم است که همه ی کشورهای جهان به آن توجه ی خاص دارند. آمارهای منتشر شده حاکی از آن است که با وجود بهبود وضع زندگی از نظر معیشتی و خدمات بهداشتی در جهان میزان جرایم ارتكابی جوانان با سرعت بیشتری رو به افزایش است و در هر جامعه ای نیز نوع آن با جامعه دیگر فرق دارد (Akbari, 2008).

<sup>1</sup> Saderland

<sup>2</sup> Clifford Shaw

<sup>3</sup> Henry McKay

پدیده بزهکاری جوانان باعث تباهی بسیاری از فرزندان و آینده سازان جامعه می شود، هزینه های کلان و گزافی را بر جامعه تحمیل می کند، جامعه را از داشتن نیروی انسانی کارآمد، متخصص و متعهد محروم می سازد، امنیت جامعه را به مخاطره می اندازد و بالاخره مشروعیت نظام سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور را زیر سؤال می برد.

بررسی بزهکاری نوجوانان، نیازمند ابزارهای کارآمد است. ناسازگاری ابزارهای موجود با شاخصهای فرهنگی جامعه ایرانی، در برداشتن هر دو نوع خطرپذیری مثبت و منفی، اعتبار پایین، توجه صرف به انجام رفتارهای پرخطر و بیان کردن موضوع کجروی و جرم به عنوان بزهکاری، عدم توجه به ابعاد گوناگون بزهکاری از محدودیتهای ابزارهای موجود است. بنابراین با توجه به نبود ابزار کارآمد برای سنجش بزهکاری در ایران، ساخت، اعتباریابی سازه ای و تعیین ساختار عاملی پرسشنامه ای برای سنجش بزهکاری نوجوانان، هدف پژوهش حاضر بود. در این پژوهش به سئوالات زیر پاسخ داده می شود.

۱- آیا پرسشنامه بزهکاری چند بعدی از روایی برخوردار است؟

۲- آیا پرسشنامه بزهکاری چند بعدی از پایایی برخوردار است؟

۳- آیا پرسشنامه بزهکاری چند بعدی از پایایی ضریب بازآزمایی برخوردار است؟

## روش پژوهش

روش این پژوهش توصیفی- پیمایشی است. گروه نمونه مورد مطالعه شامل ۳۷۲ نفر از دانش آموزان مقطع متوسطه شهر آبادان بود که بر اساس نمونه گیری خوشه ای مرحله انتخاب شدند. بدین صورت که ابتدا از بین مناطق چهارگانه شهر آبادان، دو منطقه (مناطق ۱ و ۳) سپس از بین مدارس متوسطه این مناطق دو مدرسه و از هر مدرسه سه کلاس در نظر گرفته شد. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران برآورد شد.

## شیوه تدوین پرسشنامه

الف - تحلیل محتوای مفهوم بزهکاری: در تلاش برای عملیاتی کردن سازه بزهکاری و دست یافتن به درونهی محتوای مفهوم ابتدا تعاریف گوناگون مفهومی و نظریه های موجود در سازه را

جمع‌آوری کرده با توجه به اینکه مبنای اصلی طراحی پرسشنامه نظریه‌های جامعه‌شناسی و فرهنگ ایرانی و اسلامی بوده است، برای تعریف عملیاتی بزهکاری با رویکردی اجتماعی و فرهنگی نظریه‌های جامعه‌شناسی انحرافات بررسی شده و در نهایت با کدگذاری آزاد و محوری تعاریف در چندین مرحله ابعاد، شاخص‌ها و معرف رفتاری بزهکاری مشخص شده و پس از آن با انجام مصاحبه عمیق با گروه نمونه لیستی از رفتارهای هنجارشکن در فرهنگ ایرانی و اسلامی نیز تهیه شده است. سپس مجموعه اطلاعات جمع‌آوری شده در این قسمت مبنای تهیه پرسشنامه قرار گرفته‌اند. بنابراین، سئوال‌های پرسشنامه در چهار مقوله قانون شکنی، بزه سطح پایین، رفتارهای غیر اخلاقی و مصرف مواد هستند. هر بعد از سازه پرسشنامه‌ها در شکل مقیاس لیکرت با طیف‌های شش قسمتی طراحی کرده است. روایی صوری و محتوای پرسش‌ها توسط اشخاص متخصص تایید گردیده است. سپس در مطالعه مقدماتی با استفاده از نرم افزار SPSS و شاخص‌های آماری مناسب روایی و پایایی مقیاس‌ها ارزیابی و تایید شده که در ادامه به تفصیل به آن می‌پردازیم.

ب - تهیه پرسشنامه ۴۴ سئوالی: در این مرحله با ترکیب تصادفی سئوال‌ها هر بعد یک پرسشنامه ۴۴ سئوالی تهیه گردید که به شیوه لیکرت هر پرسش، برای هر سوال طیف ۶ قسمتی از فوق العاده زیاد تا اصلا در نظر گرفته شده است.

فوق العاده زیاد (۵) خیلی زیاد (۴) زیاد (۳) کم (۲) خیلی کم (۱) اصلا (۰) نمره گذاری شده است .

ج - مراحل ارزیابی و اجرای پرسشنامه:

۱- اجرای پرسشنامه ۴۴ سئوالی با گروه نمونه ۳۷۲ نفری: پس از جمع‌آوری اطلاعات مربوط به پاسخ‌های دانش‌آموزان، همچنین تجزیه و تحلیل آماری ۱۲ مورد از سئوال‌ها ناهمخوان و ضعیف حذف شدند. به طوری که گویه‌های حذف شده در هیچ یک از مولفه‌ها جای نگرفتند. ۳۲ سئوال که بالاترین بار عاملی را بر روی هر عامل داشتند، به عنوان پرسشنامه اصلی مشخص شدند. سپس پرسشنامه مجدد برای محاسبه ضریب بازنمایی بر روی سی نفر از آزمودنی‌ها مجدداً اجرا می‌شود.

## یافته‌ها

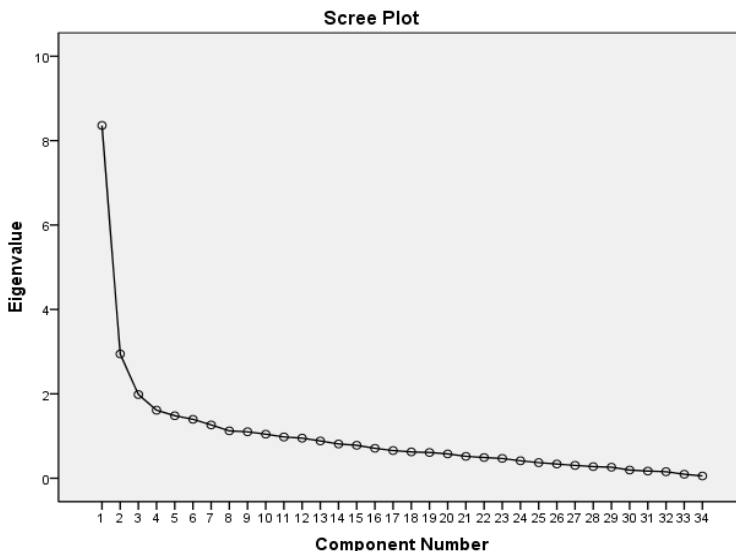
به منظور مطالعه ساختار عاملی مقیاس بزهکاری ابتدا از روش تحلیل عاملی به شیوه مولفه‌های اصلی استفاده شد. این روش از روش‌های اکتشافی برای مطالعه ساختار عاملی (روایی سازه) مقیاس بزهکاری می‌باشد. ابتدا برای نمره‌گذاری پرسش‌ها از روش نمره‌گذاری شش درجه‌ای



استفاده شد که گزینه‌های اصلا تا فوق العاده زیاد به ترتیب از صفر تا پنج نمره‌گذاری شد. پیش از پرداختن به نتایج تحلیل عامل دو شاخص نسبت KMO که نشان از کفایت نمونه‌گیری محتوایی و شاخص کرویت بارتلت<sup>۱</sup> که بیانگر کفایت ماتریس همبستگی های مقیاس می‌باشد، مورد محاسبه قرار گرفت. که مقدار برابر ۰/۷۵ و مقدار آزمون بارتلت مقدار ۲/۴۱۶ که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار بود. پس از کسب اطمینان از کفایت نمونه‌گیری محتوایی قابلیت ماتریس همبستگی پرسش‌های مقیاس بزهکاری با استفاده از روش مولفه‌های اصلی اقدام به بررسی ساختار عاملی این مقیاس گردید. بهترین ترکیب محتوایی با توجه به نمودار اسکری و درصد واریانس ها ماتریس ۴ عاملی بود. پس از چرخش ماتریس عامل‌های پرسشنامه به شیوه متعامد (واریمکس) محتوای هر یک از عامل‌ها برپایه بارعاملی هر پرسش مشخص گردید. مقادیر ویژه در هر چهار عامل مشخص شد که به رروی هم ۴۰/۰۵ درصد واریانس مقیاس بزهکاری را تبیین می‌کنند. پس از مشخص شدن محتوای هر یک از عامل‌های استخراجی، هر یک از عوامل به وسیله دو متخصص (روانشناس و جامعه‌شناس) مورد نامگذاری قرار گرفت. به طوری که عامل اول (مصرف الکل، مواد مخدر و سیگار) با دارا بودن ۷ پرسش ۱۶/۲۰ درصد بیشترین مشارکت، گویه‌های عامل دوم بزه اخلاقی (ارتباط با جنس مخالف) با ۵ پرسش ۹/۷۹ درصد و عامل سوم (بزه سطح پایین) با ۶ پرسش ۷/۶۴ درصد و عامل چهارم (قانون‌گریزی) با ۴ پرسش ۶/۴۲ درصد در تبیین واریانس مقیاس بزهکاری نقش داشته‌اند.

---

<sup>۱</sup> Bartlett's test of sphericity



نمودار ۱. نمودار شیب دامنه عوامل (اسکری پلات)

جدول ۱. بار عاملی پرسش‌ها در چهار عامل استخراجی با چرخش واریماکس

| ردیف | سئوالات  | عامل اول | عامل دوم | عامل سوم | عامل چهارم |
|------|--|----------|----------|----------|------------|
| ۱    | در جامعه کنونی فرد مجبور می شود قانون ها را زیر پا بگذارد ؟                        |          |          |          | ۰/۵۶       |
| ۳    | به چه میزان گرایش دارید که بدون گواهینامه رانندگی می کنید ؟                        |          |          |          | ۰/۶۰       |
| ۴    | به چه میزان بر دیوارها و صندلی های مدرسه چیزهایی را می نویسید ؟                    |          |          |          | ۰/۴۵       |
| ۵    | به چه میزان وقتی پدر و مادران با شما منصفانه رفتار نمی کنند از آنها اطاعت نمی کنید |          |          |          | ۰/۶۴       |
| ۸    | به چه میزان در مقابل رفتار ناشایست دیگران دشنام می دهید ؟                          |          | ۰/۴۱     |          |            |
| ۹    | به چه میزان بدون اجازه از شارژ موبایل دیگران استفاده می کنید ؟                     |          |          |          | ۰/۸۰       |
| ۱۰   | ، تلفن همراه و ... دیگران استفاده می کنید  |          |          |          | ۰/۸۲       |

|       |      |  |       |            |
|-------|------|--|-------|------------|
| ۰/۴۵  | ۱۵   | ؟ CD به چه میزان بدون اجازه از<br>به چه میزان در طول تحصیل بدون اجازه<br>وسایل تحریر دوستانتان را برداشتید ؟ |       |            |
| ۰/۵۷  | ۱۸   | به چه میزان مجبور شده اید به والدین<br>خود درباره ی تفریح به پارک یا سینما<br>رفتن با دوستان دروغ بگویید ؟   |       |            |
| ۰/۵۳  | ۱۹   | در جامعه کنونی انسان همواره مجبور به<br>دروغگویی می شود ؟  |       |            |
| ۰/۷۹  | ۲۱   | به چه میزان به طور پنهانی با جنس<br>مخالف خود قرار ملاقات می گذارید ؟  |       |            |
| ۰/۸۰  | ۲۲   | به چه میزان به دلیل نیازهایی که دارید<br>حاضر هستید با جنس مخالف تلفنی<br>صحبت کنید                          |       |            |
| ۰/۸۲  | ۲۳   | به چه میزان به خاطر تنهایی با جنس<br>مخالف ارتباط برقرار می کنید ؟   |       |            |
| ۰/۸۶  | ۲۵   | به چه میزان استفاده از الکل و مواد مخدر<br>برای شما لذت بخش است ؟  |       |            |
| ۰/۸۲  | ۲۷   | به چه میزان استفاده از الکل و مواد مخدر<br>برای شما سازگاری و برخورد مناسب را<br>آسان می سازد ؟              |       |            |
| ۰/۶۱  | ۲۸   | به چه میزان با مصرف الکل و مواد مخدر<br>احساس بزرگی می کنید ؟  |       |            |
| ۰/۸۷  | ۲۹   | به چه میزان مصرف مواد برای فرار از<br>واقعیت به شما کمک می کند ؟   |       |            |
| ۰/۴۶  | ۳۰   | به چه میزان از این مواد به دلیل اینکه<br>دوستانتان از آن مصرف می کنند استفاده<br>می کنید ؟                   |       |            |
| ۰/۸۴  | ۳۱   | به چه میزان برای راحتی شدن اعصاب خود<br>سیگار می کشید ؟  |       |            |
| ۰/۷۵  | ۳۲   | به چه میزان وسوسه می شوید که سیگار را<br>امتحان کنید ؟   |       |            |
| ۶/۴۲  | ۷/۶۴ | ۹/۷۹   | ۱۶/۲۰ | واریانس    |
| ۴۰/۰۵ |      |  |       | کل واریانس |

برای بررسی پایایی از روش ثبات درونی به شیوه آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب پایایی برای کل پرسشنامه آلفای کرونباخ ۰/۷۱. بدست آمد.

جدول ۲. ضرایب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه بزهکاری

| مولفه ها      | مقدار آلفا | ضریب دونیمه کردن |         | تعداد پرسش | میانگین مقیاس | انحراف معیار |
|---------------|------------|------------------|---------|------------|---------------|--------------|
|               |            | گاتمن            | اسپیرمن |            |               |              |
| بزهکاری       | ۰/۸۵       | ۰/۷۴             | ۰/۷۴    | ۲۰         | ۲۵/۱۳         | ۱۳/۸۵        |
| مصرف مواد     | ۰/۸۹       | ۰/۸۴             | ۰/۸۸    | ۷          | ۱/۳۹          | ۳/۹۷         |
| بزه اخلاقی    | ۰/۸۲       | ۰/۷۹             | ۰/۸۱    | ۵          | ۵/۷۶          | ۵/۱۶         |
| بزه سطح پایین | ۰/۷۰       | ۰/۶۰             | ۰/۵۶    | ۶          | ۲/۳۴          | ۲/۹۸         |
| قانون گریزی   | ۰/۶۲       | ۰/۵۹             | ۰/۶۰    | ۴          | ۸/۳۲          | ۳/۸۴         |

جدول ۳- ضریب بازآزمایی برای ابعاد پرسشنامه بزهکاری

| ابعاد بزهکاری  | قانون گریزی | بزه سطح پایین | بزه اخلاقی | مصرف مواد | کل بزهکاری |
|----------------|-------------|---------------|------------|-----------|------------|
| ضریب بازآزمایی | ۰/۷۵**      | ۰/۷۲**        | ۰/۹۶**     | ۰/۹۱**    | ۰/۹۶**     |
| تعداد نمونه    | ۳۰          | ۳۰            | ۳۰         | ۳۰        | ۳۰         |

\*: معنی داری در سطح ۰/۰۵ \*\* : معنی داری در سطح ۰/۰۱

براساس جدول ۳ خرده مقیاسهای قانون گریزی (۰/۷۵)، بزه سطح پایین (۰/۷۲)، بزه اخلاقی (۰/۹۶)، مصرف مواد (۰/۹۱) و بزهکاری (۰/۹۶) همبستگی مثبت و معنی داری داشته در سطح

معنی‌داری ۰/۰۵ با اطمینان ۹۵ درصد این خرده مقیاس ها از ضریب بازآزمایی مناسبی برخوردارند.

## بحث و نتیجه گیری

هدف از این مطالعه، تدوین و ارائه مقیاسی معتبر و قابل اعتماد، برای سنجش ابعاد مختلف بزهکاری نوجوانان و جوانان بود. مقیاس بدست آمده مشتمل بر ۳۲ پرسش معتبر است که چهار بعد را در بزهکاری می‌سنجد مقیاس از نوع لیکرت است با طیف شش قسمتی از فوق العاده زیاد تا اصلا در نظر گرفته شده است. فوق العاده زیاد (۵) خیلی زیاد (۴) زیاد (۳) کم (۲) خیلی کم (۱) اصلا (۰) نمره گذاری شده است.

این بررسی نشان داد مقیاس مورد نظر به لحاظ محتوای معتبر است و با دانش علمی هماهنگ است. علاوه بر آن در تهیه این مقیاس به فرهنگ ایرانی اسلامی نیز توجه شده و از این نظر در اندازه گیری یک مقیاس بومی است علاوه بر آن با توجه به تعاریف بزهکاری در حوزه جامعه شناسی انحرافات و تاثیر این مفهوم از فرهنگ جامعه از روایی و اعتبار یک ابزار را فراهم آورد، اما هر مطالعه باید قدمی باشد به سمت ارائه بخشی از ویژگیهای روان سنجی متناسب با یک ابزار. مقاله‌ای که برای اولین بار ساخت و بررسی ویژگیهای روان سنجی یک ابزار را مورد بحث قرار میدهد، انتظار می‌رود تا سه فاکتور اساسی را رعایت کند: ۱. استدلالی که به وجود آوردن مقیاس جدید را توجیه کند. ۲. اطلاعات مربوط به اعتباریابی ابزار و ۳. اطلاعات مقدماتی مربوط به اعتبار ابزار (Ghafari, 2007; Niknami, Kazemnezhad, Mirzaee, Ghafaripour, 2007; Sahami, 2000; Sahami, 2012; Sahami, 2001) در تحقیق حاضر، منابع موجود در این زمینه جمع‌آوری و مطالعه شد و در طراحی ابزار مورد استفاده قرار گرفتند. هیچ یک از ابزارهای موجود در سطح جهان، اهداف تحقیق حاضر مبنی بر سنجش همزمان چهار بعد بزه را در ابعاد مختلف پوشش نمی‌دهد. پرسشنامه‌هایی که تنها ارتکاب و عدم ارتکاب رفتار را بررسی می‌کنند، از سنجش پتانسیل افراد برای دست زدن به رفتارهای بزهکارانه باز می‌مانند. علاوه بر این، پرسش مستقیم در مورد انجام یک رفتار در ایران، احتمال پاسخهای قالبی و مورد پسند جامعه را بیشتر می‌کند.

برای بررسی روایی محتوایی آزمون، پرسشنامه توسط استادان و متخصصانی که در این زمینه تجربه و تخصص داشتند از نظر روایی محتوایی مورد بررسی قرار گرفت و پس از تایید آنها مراحل

بعد انجام شد. در بررسی روایی سازه از تحلیل عاملی به شیوه مولفه‌های اصلی و از چرخش عوامل از نوع واریماکس استفاده شد و در بررسی پایایی از شیوه همسانی درونی از آلفای کرونباخ به روش حذف گویه و دو نیمه کردن آزمون گاتمن و اسپیرمن-براون استفاده گردید.

در بخش اول برای بررسی روایی سازه آزمون، تحلیل عاملی تاییدی انجام گرفت و چهار عامل استخراج شدند که این چهار عامل توانسته اند ۴۰/۰۵ درصد از واریانس بزهکاری را تبیین کنند. بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته، چهار عامل به نام‌های مصرف مواد، بزه سطح پایین، قانون‌گریزی، بزه اخلاقی استخراج شدند.

پایایی برآورد شده برای خرده مقیاس‌ها و کل مقیاس بر اساس میزان آلفای کرونباخ بدست آمده بالای ۰/۷۰ بوده و تنها خرده مقیاس قانون‌گریزی از ضریب آلفای کرونباخ کمتری نسبت به سایر خرده مقیاس‌ها برخوردار است می‌توان با تجدید نظر در گویه‌های آن اعتبار مقیاس را بهبود بخشید. همچنین این مقیاس به همراه ابعاد از ضریب بازآزمایی مناسبی (۰/۷۲ تا ۰/۹۶) برخوردارند. در کل به نظر می‌رسد مقیاس بزهکاری با در نظر گرفتن جنبه‌های مختلف آن، تصویر جامعی از رفتارهای بزهکارانه را می‌سازد.

## References

- Ahmadi, H. (1995). Juvenile delinquency in the Illawara region. Ph. D. Thesis, Australia: University of Wollongoug.
- Ahmadi, H. (2005). Sociology of deviations. Tehran, Samt publication.
- Ahmadi, H., Khajeh Noori, and Mousavi (2009). Factors related to juvenile delinquency. Scientific-research journal of social welfare, 9( 33).
- Akbari, A. (2009). Juvenile problems. Tehran, Roshd and Tosee publication.
- Ansari Nezhad, N. (2012). Analysis of juvenile delinquency. Tehran Correction and Rehabilitation Center, social welfare, 12(45), 45, 365-386.
- Baerveldt, C.; Rossem, R.V.; Vermande, M.& Weerman, F.(2004), Students' Delinquency and Correlates With Strong and Weaker Ties: A Study of Students' Networks in Dutch High Schools, Connections, 26 (1), 11-28.
- Bergman, M. M., & Scott, J. (2001). Young adolescents well being and health risk behaviors: Gender and socioeconomic differences. Journal of Adolescence, 24, 183s-197.

-Cornelius, J. R., Reynolds, M., Martz, B. M., Clark, D. B., Kirisci, L., & Tarter, R. (2008). Premature mortality among males with substance use disorders. *Addictive Behaviors*, 33(1), 156-160.

-Ghafari, M., Niknami, Sh, Kazemnezhad, A., Mirzaee, E., Ghafaripour, F., (2007). Designing, validity and reliability of ten scales of preventing HIV in adolescents. *Behbood*, 11 (1), 38-50.

-Giedenz, A. (2004). *Sociology*. Translated by ManoochehrSaboori, Tehran: Nei publication.

-Goldstein, A. L., Walton, M. A., Cunningham, R. M., Trowbridge, M. J., & Maio, R. F. (2007). Violence and substance use as risk factors for depressive symptoms among adolescents in an urban emergency department. *Journal of Adolescent Health*, 40, 276-279.

-Hanna, E. Z., Yi, H., Dufoura, M. C., & Whitmore, C. C.(2001).The relationship of early-onset regular smoking to alcohol use, depression, illicit drug use, and other risky behaviors during early adolescence: Results from the youth supplement to the Third National Health and Nutrition Examination Survey. *Journal of Substance Abuse*, 13(3), 265-282.

-Haynie, D. L. (2001), *Delinquent Peers Revisited: Does Network Structure Matter?*, *American Journal of Sociology*, 106(4), 1013-57.

-Jeynes, W. H. (2002). The relationship between the consumption of various drugs by adolescents and their academic achievement. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 28(1), 15-35.

-Lindberg L.D., Boggess, S., & Williams, S. (2000). Multiple threats: The co-occurrence of teen health risk-behaviors. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Retrieved from [http:// www.urban. org/family/at-risk/multiplethreats. html](http://www.urban.org/family/at-risk/multiplethreats.html), 5, February, 2006.

-Marquez, M. P., & Galban, N. (2004). Getting hotter, going wilder? Changes in sexual risk-taking behavior among Filipino youth. Paper presented at the seventh International Conference on Philippine Studies, Leiden, and The Netherlands, 16-19 June 2004. Retrieved from [http:/ web. kssp. upd.edu. ph/talastasan/papers/marquez\\_i\\_cophil\\_ paper\\_revised.pdf](http://web.kssp.upd.edu.ph/talastasan/papers/marquez_i_cophil_paper_revised.pdf), 22, December, 2006

-Marshall, G. (1998). *Oxford Dictionary of sociology*. Oxford and New York: Oxford University Press.

-Mohammadi, K., Refahi, Zh., Samani, S., (2013). Self-esteem mediating on quality of life and adventurous behaviors amid university students. *Psychology methods and models*. 4 (14), 29-43.

-Momtaz, F. (2002). *Sociology of social deviations*. Tehran, Entesharpublic stock

company.

-Sahami, S. (2001). Examining social, economic and cultural factors affecting deviant behavior in Kohkilooyeh and Boyrahmat Province, research project, planning management organization of Kohkilooyeh and Boyrahmat.

-Sahami, S., & Ahmadi, H. (2000). Delinquency and vandalism. Recent findings of Psychotherapy, No. 17 -18, 106-123.

-Sahami, S., Amini, M. (2012). Examining family and social factors affecting girls deviant behavior. Danesh Entezami Fars journal. First edition. No. 4, 39-61.

-Salami, A., Davari, M. (2006). Sociology of deviations. Ghom, Research Institute of Hawzah and University.

-Schafers, B. (2004). Soziologie des Jugendalters. (translated by K. Rasekh). Tehran: Ney Publications. (Persian)

-Shambayati, H. (2006). Juvenile delinquency, Tehran: Jwbeen publication.

-Zangeneh, M. (2004). Examining family and social factors affecting juvenile delinquent behavior. Booshehr Province, social sciences journal, Alameh Tabatabaee Univesrity, No. 25.